HOTĂRÂREA CURȚII (Camera a treia)

17 octombrie 2013*

„Convenția de la Roma privind legea aplicabilă obligațiilor contractuale — Articolul 3 și articolul 7 alineatul (2) — Libertate de alegere a părților — Limite — Norme de aplicare imediată — Directiva 86/653/CEE — Agenți comerciali independenți — Contracte de vânzare sau de cumpărare de produse — Rezilierea contractului de agenție de către comitent — Reglementare națională de transpunere care prevede o protecție mai extinsă decât cerințele minime ale directivei și care prevede de asemenea protecția agenților comerciali în cadrul contractelor de furnizare de servicii”

În cauza C-184/12,

având ca obiect o cerere de decizie preliminară formulată, în temeiul Primului protocol din 19 decembrie 1988 privind interpretarea de către Curtea de Justiție a Comunităților Europene a Convenției privind legea aplicabilă obligațiilor contractuale, deschisă spre semnare la Roma la 19 iunie 1980, de Hof van Cassatie (Belgia), prin decizia din 5 aprilie 2012, primită de Curte la 20 aprilie 2012, în procedura

United Antwerp Maritime Agencies (Unamar) NV

împotriva

Navigation Maritime Bulgare,

CURTEA (Camera a treia),

compusă din domnul M. Ilešič, președinte de cameră, domnii C. G. Fernlund și A. Ó Caoimh, doamna C. Toader (raportor) și domnul E. Jarašiūnas, judecători,

avocat general: domnul N. Wahl,

grefier: domnul A. Calot Escobar,

având în vedere procedura scrisă,

luând în considerare observațiile prezentate:

— pentru Navigation Maritime Bulgare, de S. Van Moorleghem, advocaat;

— pentru guvernul belgian, de T. Materne și de C. Pochet, în calitate de agenți;

— pentru Comisia Europeană, de R. Troosters și de M. Wilderspin, în calitate de agenți,

după ascultarea concluziilor avocatului general în ședința din 15 mai 2013,

* Limba de procedură: neerlandeza.

pronunță prezenta

Hotărâre

1 Cererea de decizie preliminară privește interpretarea articolului 3 și a articolului 7 alineatul (2) din Convenția privind legea aplicabilă obligațiilor contractuale, deschisă spre semnare la Roma la 19 iunie 1980 (JO L 266, p. 1, JO 2007, L 347, p. 3, denumită în continuare „Convenția de la Roma”), coroborate cu Directiva 86/653/CEE a Consiliului din 18 decembrie 1986 privind coordonarea legislației statelor membre referitoare la agenții comerciali independenți (JO L 382, p. 17, Ediție specială, 06/vol. 1, p. 176).

2 Această cerere a fost formulată în cadrul unui litigiu între United Antwerp Maritime Agencies (Unamar) NV (denumită în continuare „Unamar”), societate de drept belgian, pe de o parte, și Navigation Maritime Bulgare (denumită în continuare „NMB”), societate de drept bulgar, pe de altă parte, privind plata anumitor despăgubiri pretins datorate în urma rezilierii de către NMB a contractului de agenție comercială dintre aceste două societăți.

Cadrul juridic

Dreptul internațional

Convenția pentru recunoașterea și executarea sentințelor arbitrale străine

3 Articolul II alineatele (1) și (3) din Convenția pentru recunoașterea și executarea sentințelor arbitrale străine, semnată la New York la 10 iunie 1958 (*Recueil des traités des Nations unies*, vol. 330, p. 3), prevede:

„(1) Fiecare din Statele contractante recunoaște convenția scrisă prin care părțile se obligă să supună unui arbitraj toate diferendele sau anumite diferende care s-au ivit sau ar putea să se ivească între ele privind un raport de drept determinat, contractual sau necontractual, referitor la o problemă susceptibilă de a fi reglementată pe calea arbitrajului.

[…]

(3) Tribunalul unui Stat contractant, sesizat cu un litigiu privind o problemă asupra căreia părțile au încheiat o convenție în sensul prezentului articol, va îndruma părțile la arbitraj, la cererea uneia dintre ele, dacă nu constată că zisa convenție este caducă, inoperantă sau nesusceptibilă de a fi aplicată.”

Dreptul Uniunii

Convenția de la Roma

4 Articolul 1 alineatul (1) din Convenția de la Roma, intitulat „Domeniul de aplicare al convenției”, prevede:

„Normele din prezenta convenție se aplică obligațiilor contractuale în toate situațiile în care există un conflict de legi.”

5 Articolul 3 din această convenție, intitulat „Libertatea de alegere”, prevede:

„(1) Contractul este guvernat de legea aleasă de către părți. Această alegere trebuie să fie expresă sau să rezulte, cu un grad rezonabil de certitudine, din condițiile contractuale sau din împrejurările cauzei. Prin alegerea lor, părțile pot desemna legea aplicabilă întregului contract sau numai unei părți din acesta.

(2) Părțile pot conveni, în orice moment, să supună contractul altei legi decât cea care îl guverna anterior, fie în baza unei alegeri anterioare în temeiul prezentului articol, fie în temeiul altor dispoziții ale prezentei convenții. Orice modificare efectuată de către părți cu privire la legea aplicabilă, care intervine ulterior încheierii contractului, nu aduce atingere valabilității formale a contractului în sensul articolului 9 și nu afectează în mod negativ drepturile terților.

(3) Alegerea de către părți a unei legi străine, indiferent dacă este însoțită sau nu de alegerea unei instanțe străine, nu aduce atingere, în cazul în care toate celelalte elemente relevante ale situației sunt legate la momentul acestei alegeri de o singură țară, aplicării normelor de la care legea țării respective nu permite derogare prin contract, denumite în continuare «norme imperative».

(4) Existența și valabilitatea consimțământului părților cu privire la alegerea legii aplicabile se determină în conformitate cu dispozițiile articolelor 8, 9 și 11.”

6 Articolul 7 din convenția menționată, intitulat „Normele imperative”, prevede:

„(1) La aplicarea, în temeiul prezentei convenții, a legii unei anumite țări, pot fi recunoscute efectele normelor imperative ale legii altei țări cu care situația prezintă o legătură strânsă dacă și în măsura în care, în temeiul dreptului acestei din urmă țări, normele respective trebuie aplicate indiferent care este legea aplicabilă contractului. Pentru a se decide dacă pot fi recunoscute efectele acestor norme imperative, se va ține cont de natura acestora, de scopul acestora, precum și de consecințele care decurg din aplicarea sau neaplicarea lor.

(2) Nicio dispoziție din prezenta convenție nu poate limita aplicarea normelor legii instanței în cazul în care aceste norme sunt imperative indiferent care este legea aplicabilă, în rest, contractului.”

7 Potrivit articolului 18 din aceeași convenție, intitulat „Interpretarea uniformă”:

„În interpretarea și aplicarea normelor uniforme de mai sus, se ține seama de caracterul lor internațional și de oportunitatea atingerii unui nivel uniform de interpretare și aplicare a acestora.”

Regulamentul (CE) nr. 593/2008

8 Regulamentul (CE) nr. 593/2008 al Parlamentului European și al Consiliului din 17 iunie 2008 privind legea aplicabilă obligațiilor contractuale (Roma I) (JO L 177, p. 6, denumit în continuare „Regulamentul Roma I”) a înlocuit Convenția de la Roma. Articolul 9 alineatele (1) și (2) din acest regulament, intitulat „Norme de aplicare imediată”, are următorul cuprins:

„(1) Normele de aplicare imediată sunt norme a căror respectare este privită drept esențială de către o anumită țară pentru salvgardarea intereselor sale publice, precum organizarea politică, socială sau economică, în asemenea măsură încât aceste norme sunt aplicabile oricărei situații care intră în domeniul lor de aplicare, indiferent de legea aplicabilă contractului în temeiul prezentului regulament.

(2) Prezentul regulament nu restrânge aplicarea normelor de aplicare imediată din legea instanței sesizate.”

Directiva 86/653

9 Primul-al patrulea considerent ale Directivei 86/653 au următorul cuprins:

„întrucât restricțiile în calea libertății de stabilire și a libertății de a presta servicii privind activitățile de intermediere în comerț, industrie și industriile artizanale au fost eliminate prin Directiva 64/244/CEE […];

întrucât diferențele dintre legislațiile interne privind reprezentarea comercială afectează în mod considerabil condițiile de concurență și de derulare a activității respective în cadrul Comunității și dăunează atât protecției agenților comerciali în raporturile cu comitenții lor, cât și siguranței tranzacțiilor comerciale; întrucât, în plus, diferențele respective inhibă în mod substanțial încheierea și derularea contractelor de reprezentanță comercială în care comitentul și agentul comercial sunt stabiliți în state membre diferite;

întrucât schimbul de mărfuri între statele membre trebuie să aibă loc în condiții similare celor de pe o piață unică, iar acest lucru necesită apropierea sistemelor juridice din statele membre în asemenea măsură încât să satisfacă buna funcționare a pieței comune; întrucât, în această privință, regulile referitoare la conflictul dintre legi nu înlătură, în materie de reprezentare comercială, incompatibilitățile sus-menționate și nici nu ar putea să o facă chiar dacă ar fi uniformizate și, prin urmare, armonizarea propusă este necesară făcând abstracție de existența regulilor respective;

întrucât, în această privință, trebuie să se acorde prioritate relației juridice dintre agentul comercial și comitent”.

10 Articolul 1 alineatele (1) și (2) din această directivă prevede:

„(1) Armonizarea măsurilor prevăzute în prezenta directivă se aplică actelor cu putere de lege și actelor administrative din statele membre care reglementează relațiile dintre agenții comerciali și comitenții lor.

(2) În sensul prezentei directive, «agentul comercial» reprezintă intermediarul care desfășoară o activitate independentă și care este în permanență autorizat să negocieze vânzarea sau cumpărarea produselor în numele altei persoane, denumită în continuare «comitent», sau să negocieze și să încheie astfel de tranzacții pentru și în numele comitentului în cauză.”

11 Articolul 17 din directiva menționată prevede:

„(1) Statele membre adoptă măsurile necesare pentru a asigura agentului comercial, după expirarea contractului de agenție, o indemnizație potrivit alineatului (2) sau repararea prejudiciului potrivit alineatului (3).

(2)

(a) Agentul comercial are dreptul la indemnizație în cazul și în măsura în care:

— a adus comitentului noi clienți sau a contribuit substanțial la creșterea volumului de afaceri întreprinse cu clienții existenți, iar comitentul continuă să obțină beneficii substanțiale din afacerile cu acești clienți

și

— plata acestei indemnizații este echitabilă având în vedere toate împrejurările și, în special, comisionul pierdut de agentul comercial în afacerea cu clienții. Statele membre pot prevedea că astfel de împrejurări includ și aplicarea sau nu a unei clauze de interdicție comercială, în înțelesul articolului 20;

(b) volumul compensației nu poate depăși echivalentul unei indemnizații pe un an de zile calculate din remunerația anuală medie a agentului comercial în ultimii cinci ani și, în cazul în care respectivul contract datează de mai puțin de cinci ani, indemnizația se calculează cu ajutorul mediei din perioada respectivă;

(c) acordarea acestei indemnizații nu îl poate împiedica pe agentul comercial să obțină daune interese.

(3) Agentul comercial are dreptul la repararea prejudiciului datorat încetării relațiilor sale cu comitentul.

Acest prejudiciu decurge, în special, în cazul în care încetarea relațiilor intervine în condițiile în care:

— agentului comercial nu i s-au plătit comisioanele de care ar fi beneficiat din buna executare a contractului de agenție, în timp ce comitentul obține beneficii substanțiale legate de activitatea agentului comercial;

— [și/sau în] care nu au permis agentului comercial să amortizeze costurile și cheltuielile pe care le-a suportat pentru îndeplinirea contractului de agenție la sugestia comitentului.

[…]

(5) Agentul comercial își pierde dreptul la indemnizație prevăzut la alineatul (2) sau dreptul la repararea prejudiciului în cazurile menționate la alineatul (3) în cazul în care în decurs de un an de la rezilierea contractului nu l-a înștiințat pe comitent că intenționează să beneficieze de drepturile sale.

[…]”

12 Potrivit articolului 18 din aceeași directivă:

„Indemnizația sau reparația menționată la articolul 17 nu este datorată:

(a) în cazul în care comitentul a reziliat contractul datorită neîndeplinirii obligațiilor contractuale de către agentul comercial, fapt care ar justifica rezilierea imediată a contractului de agenție în conformitate cu legislația internă;

[…]”

13 Potrivit articolului 22 din Directiva 86/653, statele membre erau obligate să o transpună în legislația lor internă înainte de 1 ianuarie 1990.

Reglementările naționale

Legea belgiană privind contractul de agenție comercială

14 Articolul 1 primul paragraf din Legea din 13 aprilie 1995 privind contractul de agenție comercială (*Moniteur belge* din 2 iunie 1995, p. 15621, denumită în continuare „Legea privind contractul de agenție comercială"), care a transpus în dreptul belgian Directiva 86/653, are următorul cuprins:

„Contractul de agenție comercială este contractul prin care una dintre părți, agentul comercial, este însărcinată, în mod permanent și în schimbul unei remunerații, de cealaltă parte, comitentul, fără a fi supusă autorității acestuia din urmă, să negocieze și eventual să încheie tranzacții în numele și pe seama comitentului."

15 Articolul 18 alineatele 1 și 3 din această lege prevede:

„§ 1. În cazul în care contractul de agenție a fost încheiat fie pe perioadă nedeterminată, fie pe perioadă determinată cu posibilitatea încetării anticipate a efectelor acestuia, oricare dintre părți îl poate denunța, respectând termenul de preaviz.

[…]

§ 3. Partea care reziliază contractul fără a invoca unul dintre motivele prevăzute la articolul 19 primul paragraf sau fără a respecta termenul de preaviz prevăzut la alineatul 1 al doilea paragraf trebuie să plătească celeilalte părți o indemnizație egală cu remunerația obișnuită corespunzătoare termenului de preaviz sau părții rămase din acest termen."

16 Articolul 20 primul paragraf din legea menționată prevede:

„După încetarea efectelor contractului, agentul comercial are dreptul la o indemnizație compensatorie în cazul în care a adus noi clienți comitentului sau a contribuit substanțial la creșterea volumului tranzacțiilor întreprinse cu clienții existenți, în măsura în care această activitate poate continua să aducă beneficii substanțiale comitentului."

17 Potrivit articolului 21 din aceeași lege:

„În măsura în care agentul comercial are dreptul la indemnizația compensatorie menționată la articolul 20 și această indemnizație nu acoperă în totalitate prejudiciul suferit efectiv, agentul comercial poate obține, în afara acestei indemnizații, despăgubiri având un cuantum egal cu diferența dintre valoarea prejudiciului suferit efectiv și indemnizația respectivă, cu condiția să facă dovada întinderii prejudiciului invocat."

18 Articolul 27 din Legea privind contractul de agenție comercială are următorul cuprins:

„Fără a aduce atingere aplicării convențiilor internaționale la care Belgia este parte, orice activitate desfășurată de un agent comercial cu sediul principal în Belgia este supusă dispozițiilor dreptului belgian și intră în sfera de competență a instanțelor belgiene."

Legea bulgară privind comerțul

19 În Bulgaria, Directiva 86/653 a fost transpusă printr-o modificare a Legii privind comerțul (DV nr. 59 din 21 iulie 2006).

Litigiul principal și întrebarea preliminară

20 Unamar, în calitate de agent comercial, și NMB, în calitate de comitent, au încheiat în cursul anului 2005 un contract de agenție comercială cu privire la exploatarea serviciului de transport maritim regulat prin folosirea unor containere ale societății NMB. Potrivit contractului, încheiat pentru un an și reînnoit în fiecare an până la 31 decembrie 2008, acesta era supus dreptului bulgar, orice litigiu referitor la contractul respectiv urmând să fie soluționat de Camera de arbitraj din cadrul Camerei de Comerț și Industrie din Sofia (Bulgaria). Prin circulara din 19 decembrie 2008, NMB a comunicat agenților săi că era obligată, din motive economice, să înceteze raporturile contractuale. În acest context, contractul de agenție încheiat cu Unamar a fost prelungit numai până la 31 martie 2009.

21 Considerând că a avut loc o reziliere nelegală a contractului de agenție comercială, Unamar a introdus, la 25 februarie 2009, o acțiune la rechtbank van koophandel van Antwerpen (Tribunalul Comercial din Antwerpen), solicitând obligarea NMB la plata diferitor indemnizații prevăzute de Legea privind contractul de agenție comercială, și anume o indemnizație compensatorie pentru lipsa preavizului, o indemnizație compensatorie și o indemnizație suplimentară pentru concedierea personalului, respectiv în total o sumă de 849 557,05 euro.

22 La rândul său, NMB a solicitat în fața aceleiași instanțe obligarea Unamar la plata unei sume de 327 207,87 euro, cu titlu de arierate privind navlul.

23 În cadrul procedurii inițiate de Unamar, NMB a ridicat o excepție de inadmisibilitate întemeiată pe necompetența instanței belgiene de a se pronunța în litigiul cu a cărui soluționare a fost învestită, în temeiul clauzei compromisorii conținute de contractul de agenție comercială. După ce a conexat cele două cauze cu care fusese sesizat de fiecare dintre părți, rechtbank van koophandel te Antwerpen a stabilit, prin hotărârea din 12 mai 2009, că excepția de necompetență invocată de NMB era nefondată. În ceea ce privește legea aplicabilă celor două litigii cu a căror soluționare era învestită, această instanță a statuat în special că articolul 27 din Legea privind contractul de agenție comercială era o normă conflictuală unilaterală, „de aplicare imediată”, ceea ce făcea astfel ca alegerea unui drept străin să fie inoperantă.

24 Prin hotărârea din 23 decembrie 2010, hof van beroep te Antwerpen (Curtea de Apel din Antwerpen) a admis în parte apelul formulat de NMB împotriva hotărârii din 12 mai 2009, obligând Unamar la plata unor arierate privind navlul în cuantum de 77 207,87 euro, majorat cu dobânzi de întârziere calculate pe baza dobânzii legale, și a cheltuielilor de judecată. Pe de altă parte, instanța menționată s-a declarat necompetentă să se pronunțe asupra cererii de despăgubiri formulate de Unamar, având în vedere clauza compromisorie conținută de contractul de agenție comercială, considerată valabilă de această instanță. Astfel, Curtea de Apel a considerat că Legea privind contractul de agenție comercială nu era de ordine publică și nici nu se încadra în sfera ordinii publice internaționale belgiene, în sensul articolului 7 din Convenția de la Roma. În plus, a considerat că dreptul bulgar ales de părți oferea și societății Unamar, în calitate de agent maritim al NMB, protecția prevăzută de Directiva 86/653, chiar dacă aceasta din urmă nu prevede decât o protecție minimă. În aceste condiții, în opinia instanței menționate, principiul autonomiei de voință a părților trebuia să aibă întâietate și, prin urmare, trebuie să își găsească aplicarea dreptul bulgar.

25 Unamar a declarat recurs împotriva acestei hotărâri a hof van beroep te Antwerpen. Din decizia de trimitere reiese că, în opinia Hof van Cassatie, rezultă din lucrările pregătitoare ale Legii privind contractul de agenție comercială că articolele 18, 20 și 21 din aceasta trebuie considerate dispoziții imperative, având în vedere caracterul imperativ al Directivei 86/653 pe care legea menționată o transpune în ordinea juridică internă. Astfel, din articolul 27 din respectiva lege ar reieși că obiectivul urmărit de aceasta este să ofere agenților comerciali cu sediul principal în Belgia protecția conferită de normele imperative ale dreptului belgian, independent de dreptul aplicabil contractului.

26 În aceste condiții, Hof van Cassatie a hotărât să suspende judecarea cauzei și să adreseze Curții următoarea întrebare preliminară:

„Ținând seama de asemenea de calificarea în cadrul dreptului belgian a articolelor 18, 20 și 21 din [Legea privind contractul de agenție comercială], care face obiectul procedurii, ca fiind norme imperative în sensul articolului 7 alineatul (2) din Convenția de la Roma, articolul 3 și articolul 7 alineatul (2) din această convenție coroborate, dacă este cazul, cu Directiva 86/653 […] trebuie interpretate în sensul că permit aplicarea în privința acestui contract a normelor de aplicare imediată ale legii statului instanței sesizate, care oferă o protecție mai extinsă decât protecția minimă prevăzută de această directivă, chiar dacă se constată că legea aplicabilă contractului este legea unui alt stat membru al Uniunii Europene, în care a fost pusă de asemenea în aplicare protecția minimă conferită de Directiva [86/653]?”

Cu privire la întrebarea preliminară

27 Cu titlu introductiv, trebuie precizat, pe de o parte, că Curtea este competentă să se pronunțe cu privire la prezenta cerere de decizie preliminară referitoare la Convenția de la Roma în temeiul Primului protocol la aceasta, care a intrat în vigoare la 1 august 2004. Astfel, în temeiul articolului 2 litera (a) din acest protocol, Hof van Cassatie are posibilitatea să solicite Curții să pronunțe o decizie preliminară asupra unei chestiuni ridicate într-o cauză pendinte în fața instanței respective privind interpretarea dispozițiilor Convenției de la Roma.

28 Pe de altă parte, în pofida faptului că problema competenței de a soluționa litigiul principal a fost dezbătută în fața instanțelor de fond și de apel, instanța de trimitere a sesizat Curtea numai cu problema referitoare la legea aplicabilă contractului, considerând, prin urmare, că este competentă să soluționeze litigiul în temeiul articolului II alineatul (3) din Convenția pentru recunoașterea și executarea sentințelor arbitrale străine, semnată la New York la 10 iunie 1958. În această privință, trebuie amintit că, potrivit unei jurisprudențe constante, revine numai instanței naționale sesizate cu soluționarea litigiului și care trebuie să își asume răspunderea pentru hotărârea judecătorească ce urmează a fi pronunțată competența să aprecieze, în raport cu particularitățile cauzei, atât necesitatea unei hotărâri preliminare pentru a fi în măsură să pronunțe propria hotărâre, cât și pertinența întrebărilor pe care le adresează Curții (Hotărârea din 19 iulie 2012, Garkalns, C-470/11, punctul 17 și jurisprudența citată). Prin urmare, Curtea înțelege să răspundă la întrebarea adresată fără să se pronunțe cu privire la problema competenței jurisdicționale.

29 Prin intermediul întrebării formulate, instanța de trimitere solicită, în esență, să se stabilească dacă articolul 3 și articolul 7 alineatul (2) din Convenția de la Roma trebuie interpretate în sensul că aplicarea legii unui stat membru care oferă protecția minimă prevăzută de Directiva 86/653, aleasă de părțile la un contract de agenție comercială, poate fi înlăturată de instanța sesizată, aflată în alt stat membru, în favoarea *lex fori* pentru un motiv întemeiat pe caracterul imperativ, în ordinea juridică a acestui din urmă stat membru, al normelor aplicabile situației agenților comerciali independenți.

30 În această privință, trebuie arătat că, deși întrebarea adresată de instanța de trimitere nu se referă la un contract de vânzare sau de cumpărare de produse, ci la un contract de agenție referitor la exploatarea unui serviciu de transport maritim, astfel încât Directiva 86/653 nu poate reglementa în mod direct situația în discuție în litigiul principal, totuși, cu ocazia transpunerii în dreptul intern a dispozițiilor acestei directive, legiuitorul belgian a decis să aplice un tratament identic acestor două tipuri de situații (a se vedea prin analogie Hotărârea din 16 martie 2006, Poseidon Chartering, C-3/04, Rec., p. I-2505, punctul 17, și Hotărârea din 28 octombrie 2010, Volvo Car Germany, C-203/09, Rep., p. I-10721, punctul 26). Pe de altă parte, astfel cum s-a arătat la punctul 24 din prezenta hotărâre, și legiuitorul bulgar a decis să aplice regimul directivei unui agent comercial însărcinat cu negocierea și cu încheierea de tranzacții, precum cel din cauza principală.

31 Potrivit unei jurisprudențe constante, atunci când, în soluționarea unor situații strict interne, o legislație națională se conformează soluțiilor adoptate în dreptul Uniunii, în special pentru a evita apariția unor discriminări sau a unor eventuale denaturări ale concurenței, există un interes cert ca, pentru evitarea unor viitoare divergențe de interpretare, dispozițiile sau noțiunile preluate din dreptul Uniunii să primească o interpretare uniformă, indiferent de condițiile în care acestea urmează a fi aplicate (a se vedea în acest sens Hotărârea din 17 iulie 1997, Leur-Bloem, C-28/95, Rec., p. I-4161, punctul 32, precum și Hotărârea Poseidon Chartering, citată anterior, punctul 16 și jurisprudența citată).

32 Acesta este contextul în care se pune problema dacă instanța națională poate înlătura, potrivit articolului 7 alineatul (2) din Convenția de la Roma, aplicarea legii unui stat membru, aleasă de părțile la contract și care transpune dispozițiile obligatorii ale dreptului Uniunii, și aceasta în favoarea legii unui alt stat membru, legea forului, calificată în această ordine juridică drept lege imperativă.

33 În opinia NMB, nu se poate considera că Legea privind contractul de agenție comercială „se aplică în mod imperativ" litigiului principal, în sensul articolului 7 alineatul (2) din Convenția de la Roma, dat fiind că acest litigiu privește o materie reglementată de Directiva 86/653 și că legea aleasă de părți este tocmai legea unui alt stat membru al Uniunii Europene care a transpus în egală măsură această directivă în ordinea sa juridică internă. Astfel, în opinia NMB, principiile autonomiei de voință a părților și securității juridice se opun ca, în împrejurări precum cele din litigiul principal, aplicarea dreptului bulgar să fie înlăturată în favoarea dreptului belgian.

34 Guvernul belgian susține, în ceea ce îl privește, că dispozițiile Legii privind contractul de agenție comercială au caracter imperativ și pot fi calificate drept norme de aplicare imediată. În această privință, guvernul belgian subliniază că legea respectivă, deși a fost adoptată ca măsură de transpunere a Directivei 86/653, a conferit un domeniu de aplicare mai larg noțiunii „agent comercial" decât cel conținut de această directivă, în măsura în care orice agent comercial însărcinat „cu negocierea și, eventual, cu încheierea de tranzacții" este vizat de legea respectivă. În observațiile sale, guvernul belgian a insistat totodată asupra faptului că legea respectivă a extins posibilitățile de acordare a unei indemnizații agentului comercial în cazul desființării contractului său, ceea ce ar avea drept consecință că litigiul principal trebuie soluționat potrivit legii belgiene.

35 Comisia Europeană susține, în esență, că invocarea unilaterală de către un stat a normelor de aplicare imediată este, în orice caz, contrară principiilor care stau la baza Convenției de la Roma, în special regulii fundamentale a prevalenței legii alese prin contract de părți, în măsura în care această lege este cea a unui stat membru care a transpus în ordinea sa juridică internă dispozițiile imperative vizate ale dreptului Uniunii. În consecință, statele membre nu ar putea acționa contrar acestui principiu fundamental calificând în mod sistematic normele lor naționale drept imperative, cu excepția cazului în care acestea privesc în mod explicit un interes important.

36 Curtea a avut deja ocazia să statueze că Directiva 86/653 are drept obiectiv armonizarea dreptului statelor membre în ceea ce privește raporturile juridice dintre părțile la un contract de agenție comercială (Hotărârea din 30 aprilie 1998, Bellone, C-215/97, Rec., p. I-2191, punctul 10, Hotărârea din 23 martie 2006, Honyvem Informazioni Commerciali, C-465/04, Rec., p. I-2879, punctul 18, și Hotărârea din 26 martie 2009, Semen, C-348/07, Rep., p. I-2341, punctul 14).

37 Astfel, din al doilea considerent al acestei directive rezultă că măsurile de armonizare prevăzute de aceasta vizează, între altele, eliminarea restricțiilor privind exercitarea profesiei de agent comercial, uniformizarea condițiilor de concurență în cadrul Uniunii și sporirea siguranței tranzacțiilor comerciale (Hotărârea din 9 noiembrie 2000, Ingmar, C-381/98, Rec., p. I-9305, punctul 23).

38 De asemenea, dintr-o jurisprudență consacrată rezultă, printre altele, că dispozițiile naționale care condiționează validitatea unui contract de agenție de înscrierea agentului comercial într-un registru prevăzut în acest scop sunt de natură să îngreuneze în mod semnificativ încheierea și funcționarea

contractelor de agenție între părți din state membre diferite și, prin urmare, sub acest aspect, sunt contrare finalității Directivei 86/653 (a se vedea în acest sens Hotărârea Bellone, citată anterior, punctul 17).

39 În această privință, articolele 17 și 18 din această directivă au o importanță determinantă, întrucât definesc nivelul de protecție pe care legiuitorul Uniunii a considerat rezonabil să o acorde agenților comerciali în cadrul creării pieței unice.

40 După cum a statuat deja Curtea, regimul instaurat în acest scop de Directiva 86/653 are caracter imperativ. Articolul 17 din această directivă obligă astfel statele membre să instituie un mecanism de despăgubire a agentului comercial după încetarea contractului. Deși acest articol oferă statelor membre posibilitatea de a opta între sistemul acordării de indemnizații și cel al reparării prejudiciului, articolele 17 și 18 din directiva menționată stabilesc un cadru precis în interiorul căruia statele membre își pot exercita marja de apreciere cu privire la alegerea metodelor de calcul al indemnizației sau a reparației care trebuie acordată. În plus, potrivit articolului 19 din directiva menționată, părțile nu pot deroga de la aceste dispoziții în detrimentul agentului comercial înainte de expirarea contractului (Hotărârea Ingmar, citată anterior, punctul 21).

41 În ceea ce privește aspectul dacă o instanță națională poate înlătura aplicarea legii alese de părți în favoarea legii sale naționale prin care au fost transpuse articolele 17 și 18 din Directiva 86/653, trebuie avut în vedere articolul 7 din Convenția de la Roma.

42 Trebuie amintit că articolul 7 din această convenție, intitulat „Normele imperative”, menționează, la alineatul (1), dispozițiile imperative ale legii străine și, la alineatul (2) al aceluiași articol, dispozițiile imperative ale legii forului.

43 Astfel, articolul 7 alineatul (1) din convenția menționată permite statului forului să aplice normele imperative ale legii altei țări, cu care situația prezintă o legătură strânsă, în locul legii aplicabile contractului. Pentru a se decide dacă pot fi recunoscute efectele acestor norme imperative, se va ține cont de natura acestora, de scopul acestora, precum și de consecințele care decurg din aplicarea sau neaplicarea lor.

44 Articolul 7 alineatul (2) din aceeași convenție permite în schimb aplicarea normelor legii forului în cazul în care aceste norme sunt imperative, indiferent care este legea aplicabilă contractului.

45 Din considerațiile care precedă rezultă că, în temeiul articolului 7 alineatul (1) din Convenția de la Roma, aplicarea de către instanța națională a dispozițiilor imperative ale unei legi străine nu poate avea loc decât în condiții stabilite în mod expres, în timp ce textul articolului 7 alineatul (2) din această convenție nu prevede în mod explicit nicio condiție specială pentru aplicarea dispozițiilor imperative ale legii forului.

46 Cu toate acestea, trebuie arătat că posibilitatea de a invoca existența unor norme imperative în temeiul articolului 7 alineatul (2) din Convenția de la Roma nu afectează obligația statelor membre de a asigura conformitatea acestor norme cu dreptul Uniunii. Astfel, potrivit jurisprudenței Curții, apartenența unor norme naționale la categoria normelor de ordine publică și de siguranță nu le scutește de obligația de a respecta dispozițiile tratatului, în caz contrar neținându-se seama de supremația și de aplicarea uniformă a dreptului Uniunii. Motivele care stau la baza unor astfel de legislații naționale nu pot fi luate în considerare de dreptul Uniunii decât în temeiul excepțiilor de la libertățile prevăzute în mod expres de tratat și, dacă este cazul, în temeiul motivelor imperative de interes general (Hotărârea din 23 noiembrie 1999, Arblade și alții, C-369/96 și C-376/96, Rec., p. I-8453, punctul 31).

47 În această privință, trebuie amintit că o calificare de către un stat membru a unor dispoziții naționale drept norme de ordine publică și de siguranță are în vedere dispozițiile a căror respectare a fost considerată crucială pentru apărarea organizării politice, sociale sau economice a statului membru

respectiv, astfel încât respectarea acestora să fie impusă oricărei persoane care se află pe teritoriul național al acestui stat membru sau oricărui raport juridic localizat pe acest teritoriu (Hotărârea Arblade și alții, citată anterior, punctul 30, precum și Hotărârea din 19 iunie 2008, Comisia/Luxemburg, C-319/06, Rep., p. I-4323, punctul 29).

48 Această interpretare este de asemenea conformă cu textul articolului 9 alineatul (1) din Regulamentul Roma I, care nu este însă aplicabil *ratione temporis* litigiului principal. Astfel, potrivit acestui articol, normele de aplicare imediată sunt norme a căror respectare este privită drept esențială de către o anumită țară pentru salvgardarea intereselor sale publice, precum organizarea politică, socială sau economică, în asemenea măsură încât aceste norme sunt aplicabile oricărei situații care intră în domeniul lor de aplicare, indiferent de legea aplicabilă contractului în temeiul acestui regulament.

49 Prin urmare, pentru a conferi efecte depline principiului autonomiei de voință a părților la contract, care este cheia de boltă a Convenției de la Roma, preluată în Regulamentul Roma I, trebuie să se respecte alegerea efectuată în mod liber de aceste părți în ceea ce privește legea aplicabilă în cadrul raportului lor contractual, conform articolului 3 alineatul (1) din Convenția de la Roma, astfel încât excepția privind existența unei „norme imperative” în sensul legislației statului membru vizat, prevăzută la articolul 7 alineatul (2) din această convenție, trebuie interpretată în mod strict.

50 Revine astfel în sarcina instanței naționale să țină seama, în cadrul aprecierii sale cu privire la caracterul de „normă imperativă” al legii naționale cu care intenționează să înlocuiască legea aleasă în mod expres de părțile la contract, nu numai de formularea exactă a acestei legi, ci și de economia generală și de ansamblul împrejurărilor în care a fost adoptată legea respectivă, pentru a putea deduce din acestea că are un caracter imperativ, în măsura în care rezultă că legiuitorul național a adoptat-o pentru a proteja un interes considerat esențial de către statul membru vizat. Astfel cum a subliniat Comisia, un astfel de caz ar putea fi cel în care transpunerea în statul forului oferă, printr-o extindere a domeniului de aplicare al unei directive sau prin alegerea unei utilizări mai extinse a marjei de apreciere lăsate de aceasta, o protecție mai extinsă a agenților comerciali ca urmare a interesului deosebit pe care statul membru îl acordă acestei categorii de resortisanți.

51 Totuși, în cadrul acestei aprecieri și pentru a nu compromite nici efectul de armonizare urmărit de Directiva 86/653, nici aplicarea uniformă a Convenției de la Roma la nivelul Uniunii, trebuie să se țină seama de faptul că, spre deosebire de contractul care a făcut obiectul cauzei care a determinat pronunțarea Hotărârii Ingmar, citată anterior, în care legea a cărei aplicare a fost înlăturată era legea unei țări terțe, în cadrul cauzei principale, legea a cărei aplicare ar urma să fie înlăturată în favoarea legii forului ar fi cea a unui alt stat membru care, potrivit tuturor intervenienților și în opinia instanței de trimitere, a transpus în mod corect Directiva 86/653.

52 Având în vedere toate considerațiile care precedă, trebuie să se răspundă la întrebarea adresată că articolul 3 și articolul 7 alineatul (2) din Convenția de la Roma trebuie interpretate în sensul că aplicarea legii unui stat membru al Uniunii Europene care oferă protecția minimă prevăzută de Directiva 86/653, aleasă de părțile la un contract de agenție comercială, poate fi înlăturată de instanța sesizată, aflată în alt stat membru, în favoarea *lex fori* pentru un motiv întemeiat pe caracterul imperativ, în ordinea juridică a acestui din urmă stat membru, al normelor aplicabile situației agenților comerciali independenți numai dacă instanța sesizată constată pe baza unei analize detaliate că, în cadrul acestei transpuneri, legiuitorul statului forului a considerat că este esențial, în ordinea juridică vizată, să acorde agentului comercial o protecție mai extinsă decât cea prevăzută de directiva menționată, ținând seama în această privință de natura și de obiectul unor astfel de dispoziții imperative.

Cu privire la cheltuielile de judecată

53 Întrucât, în privința părților din litigiul principal, procedura are caracterul unui incident survenit la instanța de trimitere, este de competența acesteia să se pronunțe cu privire la cheltuielile de judecată. Cheltuielile efectuate pentru a prezenta observații Curții, altele decât cele ale părților menționate, nu pot face obiectul unei rambursări.

Pentru aceste motive, Curtea (Camera a treia) declară:

Articolul 3 și articolul 7 alineatul (2) din Convenția privind legea aplicabilă obligațiilor contractuale, deschisă spre semnare la Roma la 19 iunie 1980, trebuie interpretate în sensul că aplicarea legii unui stat membru al Uniunii Europene care oferă protecția minimă prevăzută de Directiva 86/653/CEE a Consiliului din 18 decembrie 1986 privind coordonarea legislației statelor membre referitoare la agenții comerciali independenți, aleasă de părțile la un contract de agenție comercială, poate fi înlăturată de instanța sesizată, aflată în alt stat membru, în favoarea *lex fori* pentru un motiv întemeiat pe caracterul imperativ, în ordinea juridică a acestui din urmă stat membru, al normelor aplicabile situației agenților comerciali independenți numai dacă instanța sesizată constată pe baza unei analize detaliate că, în cadrul acestei transpuneri, legiuitorul statului forului a considerat că este esențial, în ordinea juridică vizată, să acorde agentului comercial o protecție mai extinsă decât cea prevăzută de directiva menționată, ținând seama în această privință de natura și de obiectul unor astfel de dispoziții imperative.

Semnături